

OROL

ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor a vydavateľ:

MIKULÁŠ ŠT. FERIENČÍK.

Roč. XI.

Turč. Sv. Martin, 30. novembra 1880.

Číslo 11.

Šefraník.

Poveš.

(Pokračovanie.)

IV.

Možno, že nielen tetka Luizka, ale mnohí zo shovievavých čitateľov a spanilomyslných čitateľiek budú tiež zvedaví, ako Janko Mladoch, ktorý predsa vybral sa bol do Ameriky, zrazu mohol sa ozvať z Ruska; on, maďarský vlastenec, a v Rusku!

Chcejuť túto zvedavosť upokojiť, musíme vrátiť sa na, kde sme pretrhli vyprávanie o Jankovej ceste.

„Bohumín!“ zvolali konduktory na stanici, v ktorej naši cestujúci priatelia opustili vozen, do nehož vstúpili boli vo Vrútkach.

Bohumín je stanica riečť možno na rozhraní svetov. Tam je uzol železníc na sever a juh, východ a západ lietajúcich. Viedeň a Petrohrad, Berlín a Pešťbudín tam majú spojujúci stred. Ztade ženú rychlovlaky cez Vratislavu do Berlína, cez Varšavu do Petrohradu, a zase do Viedne a Pešti. Tam rozlúčiť sa mali Janko Mladoch a Štefan Bocik, bo tamten miepil ísť do Hamburku a ztade paraloďou ďalej do Ameriky; tento zase cez Varšavu do vnútra Ruska. Ale nerozlúčili sa.

Janko Mladoch sadnul s priateľom Štefanom na ten fistý vlak, do jedného vozňa, a tak spolu šli do Ruska. Len na skusy, myslel si Janko. Veď vraj i z Ruska ide cesta do spojených štátov Severnej Ameriky.

A keď tak spolu ďalej cestovali, žiadal Janko Štefana, aby, keď on mu už vyroz-

právval celý svoj život, i on, totižto Štefan, oboznámil ho so všetkými udalosťami svojho života.

„Ach, bratku, môj život bol a je veľmi jednoduchý,“ odvetil prostosrdečný Štefan, „nemajúci žiadnych zvedavostí a napnutostí zapríčínujúcich udalostí, práve taký, ako i ja celý som. Nuž ale, ak predsa len chceš zvedieť, ako sa mi vodilo odtedy, čo sme sa nevideli, poviem ti to!“

„Veď len to znáť chcem!“ preriekol Janko.

„Znáš, že som rovno s tebou zložil a síce s dobrým výsledkom matúrku!“

„Nebolo ani ináčť možno. Bol si najlepším žiakom v celej triede. A pritom miláčkom profesorov! zvlášť správou gymnázija!“

„Je pravda, že ma professori radi mali. Ale ani nezavdal som jim akživ príčiny k nespokojnosti.“

„Pravda, pravda, bol si vždy vzorom poriadneho žiaka. No ale ďalej vyprávaj —“

„Príduc domov s výtečným vysvedčením, rodičia uradosťení boli. Ale mňa len teraz očakávala ťažká otázka: a teraz už čo? Matka by nebola dbala mať zo mňa knaza; často mi hovorievala, ako ma vidí v duši svojej slúžiť pred oltárom, alebo kázat shromaždenému ludu. Ach vraj, keby sa tak uskutočnil chcelý tieto túžby duše mojej, bola by som tou najšťastnejšou matkou na celom širom svete. Ale mne to ani do hlavy nešlo, preto som i roz-

hodne a k veľkému zármutku matky osvedčil, že ku knazskému stavu nemám vonkoncom žiadnej vôle a necítim k tomu ani žiadno povolanie v sebe."

"Tak jedna fakulta bola vylavená. Mal si voľbu slobodnú ešte medzi tromi," prehodil Janko.

"Na fakulty som ja vtedy nemyslel. Ale keď tak chceš, pôjdeme po fakultách. Medicíny som akživ priateľom nebol, a menovite stav lekársky nenachodil vo mne vonkoncom žiadneho súhlasu. O tom tedy nebolo reči. Stať sa učiarom? ani za celý svet! Viem, aké sebezaprenie vyžaduje tento stav. — Ešte najviac vôle bol bych mal ku právnictvu."

"No veď akoby i nie. Slováci sa vtedy zápustom vrhali na právnické štúdia, každý chcel byť pravotárom!" namietnul Mladoch.

"I také časy boli. Ale ja nepatrím som do radu tých, ktorí túžili po dosiahnutí advokátskeho diplomu. Už moja prirodzenosť zdieľala sa povolaním pravotára. Lebo i k tomu musí byť človek zrodený. A kto nemá vlohy, nenadobudne jich ani pilnosťou, ani namáhaním. Nemať k niečomu vlohy, necítiť povolanie, a predsa vyvoliť si to za cieľ života, znamená dobrovoľne odsúdiť sa k večnému troškarstvu, poloviciarstvu. A ja chcel som byť niečím!" tvrdil Štefan.

"No už teraz neviem ani sám, ktorú si si fakultu mal voliť!" slovil pri krútení hlavou Mladoch.

"Hovorím ti, že najviac vôle bol bych mal ku právnictvu. Stav sudcovský, alebo politického uradníka, tak zdalo sa mi, najbližšie stál k túžbam duše mojej!"

"Prečože si tedy nenastúpil túto dráhu života?"

"A to opytuješ sa ty, ktorý si sám pri sebe skúsil, ak neradno je našincovi pripravovať sa ku takému povolaniu? Tebe len dve prednosti chýbaly, aby si bol roveň Gáborovi, mne jich chýbalo viac. Mimo toho, čo tebe preškrádzalo, ja som bol ešte i osvedčený a známy národovec slovenský. No myslím, netreba ti ani slova viac povedať, čo to znamená v terajších, všetko v službu maďarstva nivellujúcich pomeroch vo vlasti našej. Už tým samým zatvorené mi boli brány všetkých"

úradov. — No a za cenu zreknutia sa národa, alebo práve odrodzenia sa, zapretia svojho slovenského pôvodu, nebol bych prijal žiaden úrad sveta tohoto. A potom, priateľ môj, nezabúdaj, že teraz, menovite v stolicách, nezemán nedostane sa tak snadno do úradu. A pisárom lebo práve diurnistom byť, považoval bych si bol za urážku."

Štefan umkol. Čakal asnaď na námietky zo strany svojho suseda. Ale i ten mlčal. Cítil ostrosť slov Štefanových. Hlbšie sa ho dotkly, nežli sa zdalo. Áno, on zriekol sa národa, odrodil sa, a čo mu to dopomohlo? Spáchal hriech, to cítil, a nepomohol si s tým. Je to predsa len inšie, keď muž smelým čelom vysloviť môže: som verným synom svojho národa, nezreknem sa ho za žiadne hodnosti a bohatstva sveta! Ako vysoko stojí takyto muž voči tomu, ktorý z akýchkoľvek príčin, či za zisk, za dary, hodnosti zrieka sa svojej minulosti, opúšťa svoj národ a vrhá sa do lona iného národa. Tam u toho máš pevnosť rázu, tento z ďaleka zapácha zbabelstvom, podlosťou. Cíti to sám, a aby udusil tieto pocity, to trápenie vnútorného srdca, pácha a vystrája veci, ktoré vzbudzujú ošklivosť každého slachetného človeka. A keď ho konečne i ten národ, ku ktorému by sa rád pripírel, odsociuje od seba, stáva sa vyvrhnutým ľudstva. Na čele jeho vybitý je bilag odrodilstva. —

Vlak letel ďalej. Štefan vytiahol toľku s cigarkami a ponuknul priateľa. Zapálili si.

"Môj otec naliehal na mňa, aby som šiel odbaviť právnický beh, lebo ako matka chcela mať zo mňa knaza, otec videl vyplnené vsetky svoje ďalekosiahajúce túžby, keď budem stoličným, už akýmkoľvek, ale len stoličným pánom!"

"Dovoľ, aby som ťa pretrhnul," zamiešal sa do reči Mladoch; "prichodí mi práve na um, čo jeden inšie vysokovzdelaný a pritom i veľmi významné stanovisko zaujímajúci muž raz riekol, keď vrátil sa od bývalého kaňovského námestníka: „Len to si pražem, aby mi Boh dal dožiť, žeby môj syn sedieť mohol v predsieni kráľovského námestníka a zaznačoval tých, čo uchádzajú sa o pripustenie k vylúčeniu!" Tiež dost skromná žiadosť, proti

jež vyplneniu bol by nebodaj v prvom rade vzdoroval sám jeho syn, akže jinače nebol veľmi obmedzeného ducha. Verím, žeby si i ty protestoval!"

"A ako. Otec, vidiač neústupnosť moju, a keď som ho ešte dôkladne oboznámil s terajšími pomerami, nahliadnuť, že je to veľmi pre mňa. Nuž ale čo bude z teba?" opýtal sa konečne, "veď už len niečím byť musíš!" "To reku teraz ešte ani sám neznám, čo zo mňa bude. Ale si rozmyslím." A rozmyslel som si. Keď sme o niekoľko dní znovu prišli na tento predmet v domácej rodinnej porade, riekol som k veľikému prekvapeniu mojich rodičov, čím budem. Tým reku, čím je môj otec! — Matka zalomila rukami, otec krútil hlavou a nechcel sa spriatelíť s touto myšlienkou. Ale keď videli, že som ja pevne odhodlaný, že niet moci, ktorá by ma od ráz umierneného kroku odvrátila, po mnohom namáhaní a ostrých zápasoch konečne i oni prikykli. Tak vidíš, stal som sa ja kupcom, alebo, ako sa obyčajne hovorí, "šefranikom!"

"Ty? šefranikom?" zvolal zadivený Mladoch.

"Ako ma tu vidíš. Dopustím, že mnohí ľudia názov "šefranka" držia za urážku. Ja, priateľ môj, hrdý som na to meno, keď nie pre jinsie, teda preto, že to meno označuje slovenského obchodníka, ktorý putuje po ďalekom svete, neprestajne prispieva k množeniu národného blahobytu. Osem rokov som už kupcom, a ani dnes neželiem, že som sa stal šefranikom."

Mladoch akoby vo vytržení hľadel na Bečika, nechcel veriť, žeby ten nevysťápal s uňm žarty. Ale vidiač, že na Štefanovi všetko, výraz tváre, blesk oka prejavuje vážnosť, nepochyboval ďalej.

"Ty sa divíš? nedôverive pozeráš na mňa?" ozval sa opäť Štefan; "a asnaď si myslíš, že keby si to bol znal na Vrútkach, že som ja len šefranikom, ani by si mi nebol podal ruku. Či je tak?" a úsmech preletel tvárou jeho.

"Nie, nie. Mylíš sa. Obdivujem tvoje sebazaprenie, odhodlanosť tvoju, to je všetko," poznamenal Janko, ale nešlo mu to od srdca.

"Aké zaprenie? Moje presvedčenie hovorí mi, že som ja volil pravú cestu. Som sva-

borným, od nikoho, len od vlastnej usilovnosti závislým človekom. Len sebe samému zodpovedný. Som pánom svojích činov. A toto, priateľ môj, nenajdeš pri žiadnom inom povolaní. Úradník? od kolkýchže ten závisí? nemá svobodnej vôle, vystavený je všemožným sekaturám. Tak je to i s jinými. Veď i tí pravotári neprestajne ponosujú sa na sekatury, ktoré zakusujú pri súdoch. To všetko ja neznám. Tedy o zaprení tu nemôže byť reči!"

"Ale tvoje vedomosti, tvoje štúdia, to všetko —"

"Nenúť to ztratené," pretrhnuť mu Štefan reč; "to, čo som sa v škole naučil, veľmi dobré služby mi koná v mojom povolaní. A myslím, lepšie sa mi vypláca, nežli keby som si bol volil jiné zamestnanie. Vzdelanosť je i našincom potrebná. Čím vzdelanejší, tým lepšie sa mu voďi." "Toto sú pre mňa celkom nové veci!" sloví Janko.

"Len si rozváž dobre vec. Odhodlaný si už bol, ako si mi hovoril, stať sa diurnistom, alebo pisárom. No, keby si jedno lebo druhé bol obdržal, čím by si bol? Ztratil by si bol samostatnosť, svobodnú vôľu, a stal by si sa bol pátym strojom v rukách cudzích. Mimo zručnosti písania všetky ostatné vedomosti bol by si mohol povesiť na klinok. No či nieje tak? a čo by si z toho bol mal? Plat tvoj sotvy by ti bol stačil na výživu, a za to by si bol obetoval všetko, ale všetko, čo človeku je vrodené a čím je milostou Božou obdarený, rozumiem svobodnú vôľu, samobytosť, samostatnosť."

"Nemôžem upierať," vraví zamyslený Janko, "že slová tvoje nachodia ohlas v duši mojej. Nechápem pravda jích celú významnosť, lebo ešte mnoho nejasného, odporujúceho ozýva sa vo mne. Ale nemôžem ani to tajiť, že všetko hovorí za pravdivosť, hlbokú základnosť a praktičnosť tvojích myšlienok. Dovôľ mi jednu otázku: nuž a či i ty nosíš na chrbte škafuľu, keď chodíš po podomovom kupectve?"

Štefan sa usmial, bezpochyby nad naivnosťou tejto otázky. Ale hneď dal odvetu na ňu:

"Nie, Janko môj! ja som nikdy nenosil škafuľu. Nemal som toho potrebu. Znaj, že

už môj otec mal rozsiahly obchod. Ja som vstúpil ako spoločník do neho. Nebolo mi treba chodiť a byť roznašačom. Na to boli tovaryši. Ale chcel som i to skúsiť, a tak cestoval som i ja od dediny do dediny, od jedného pomieščíka k druhému s tovarom, ale na vozíku. Tak som sa obznámil s mnohými podrobnosťami nášho obchodu. A teraz len niekoľko ráz idem do Varšavy, Moskvy, Nižného Novgorodu, aby som účtoval s tovaryšmi. Teraz by mi už ťažko prichodilo, baviť sa celý rok, alebo i dva v cudzine. Čožeby na to riekla moja žienka?"

"Tvoja žienka? ty si ženatý?"

"Pravdaže som, a sláva Bohu, šťastný som v manželstve. Lenže, ako hovorím, teraz už viac bavím sa doma, ako v cudzine. Ale za to obchod zkvetá a ja rastiem v majetku. Nuž vidíš, priateľ môj, toto je beh môjho života, ako som riekol, jednoduchý, ale ja som úplne spokojný!"

Prešli už i hranicu ruskú. Ktoby znal odhadnúť všetky tie myšlienky, ktoré prúdily sa v hlave Jankovej? Zadumal sa hlboko, a Štefan nevytrhoval ho z nich. Videl, aký tuhý zápas bojuje so starými predsudkami, obyčajmi. Ale kto stať sa chce novým človekom, ten zlomiť musí moc v sebe starého človeka. A tak to urobil konečne i Janko.

Vlak letel na území ruskom, blížili sa ku Varšave. A div: Janko nehrozil sa už toho nenávideného Ruska. Veď odhodlal sa na ňom pokúsiť sa o poistenie si budúcnosti. Janko stal sa šefraníkom, a po dvojročnom kupčení, ako sme to už spomenuli, zaplatil dlh strýcovi a tetke!

V.

A bolže ten Janko Mladoch švárný šefraník. Šiel mu veru chýr i z jednej i z druhej strany mohutnej Volgy. A keď ukázal sa v niektorom panskom dvorci, i celý týdeň ho nepustili. Utržili mu hodne tovaru. Postarano bolo o kôň i slúžobníka, ba i na cestu mu dali krmu. Ale tak ľahko nevymotal sa, keď niekam prišiel.

Dobre znal zabávať a to nielen mládež, ale i matušky a batuškov, týchto asnaď ešte i lepšie. Preto ho tak radi mali. A dobre tak.

Ale i on bol celkom zmenený v svojich náhladoch. Predtým videl v každom Rusovi medveďa. Nuž veď novinári v jeho vlasti Rusa bez medveďa ani zpomenuť neumejú. A teraz poznal tých "barbarských" Rusov v skutočnosti, a naučil sa ich číť a milovať. Keď oni i niesú na západný spôsob civilisovaní; keď i nemajú a neznajú tej rafinovanej prefíkanosti, ktorá je známkou západnej osvety, ale šlachetnosť srdca, úprimnosť, otvorenosť a menovite pohostinnosť nikto jim odopreť nemože. Leda ten, ktorý si umienil lhať na ujmu Rusov. Cestovanie po Rusku Jankovi v mnohom ohľade otvorilo oči.

Nielen v dvorcoch "pomieščíkov" (statkárov) ruských, i v chatách bývalých nevoľníkov mal dost príležitosti pozorovať veľký rozdiel v prirovnaní k našim domácim pomerom. Nechcem hovoriť o nábožnosti, ktorá je v Rusku tak hlboká, ako asnaď nikde jinde. Pravda, že to židovskí novinári západu hneď vyhlásia za znak otupelosti, rozumie sa, keď je o kresťanoch reč. Lebo pri židoch je jim ona krásnou cnosťou, značiacou vzdelanosť a osvetu. — Ale i v ohľade majetnosti, blahobytu nejdennrát divil sa Janko Mladoch, keď zavdala sa mu príležitosť nazrieť do zlatom a striebrom boje naplnených skryn bývalých ruských "nevoľníkov."

"U nás by si to darmo hľadal a bohatými nazvaných veľmožov — výjmcu asnaď židov — čo tu nevoľník má majetku. Nikdy by som nebol uveril, a čoby mi bol trebárs kto vyprával, že je možné, aby ten potupený, na západe toľko krokodílskymi slzami oplakávaný, ľutovaný ruský nevoľník mal toľko v hotovosti, ako tu nie u jedného, ale u mnohých, mnohých vidím. Poďte sem, vy osočovatelia Rusov, nazrite sa do pomerov ruských, a ak máte i len za máčok statočnosti, zajde vám chuť k ďalším pomlúvám. Znam to po sebe. Nebolo asnaď mne rovného osočovateľa všetkého, čo len bolo ruské; slepo a zafato ošklivil som, čo malo i len zápach ruský alebo slovanský. Dnes som už vyliečený z toho. "Coecus de colore" (slepý o farbách), práve takí sme my boli a sú všetci pomlúvači ruského národa."

Dobrá to škola pre neho bola, to prevádzanie podomového kupectva. Z blízka poznal